

Arcadi Garcia, en plena dissertació. Amb ell, Antoni Ferrando, que el va presentar.

La primera llei

Quins models legals va prendre el nou Regne de València? Quins van ser els precedents dels Furs? El professor Arcadi Garcia ho explicà en el marc del Simposi Jaume I.

Conquistar noves terres implica crear establiments, moure cap a ells els nous pobladors i dotar-los de lleis per convertir, a través del dret, aquells fets en història. Els processos jurídics particulars que cada poble determina i utilitza per ordenar el seu territori i legislar els seus modes de vida, representen sens dubte un dels principals trets d'identitat. La història i el dret s'uneixen així en una disciplina d'investigació, per esquerpa, poc coneguda però d'una importància cabdal, especialment en aquells pobles com el nostre que han vist desaparèixer, "*por justo derecho de conquista*" aquestes lleis pròpies. El professor Arcadi Garcia, un dels màxims especialistes en la història del dret valencià i les seues particularitats, va analitzar les primeres passes de

la jurisdicció en el tot just creat Regne de València en la seua conferència: "La configuració jurídica i institucional del nou domini català".

Després d'arribar a les viles i ciutats que els àrabs havien dominat i en molts casos fins i tot fundat, després d'aconseguir el poder i repartir-se la terra, arribava el moment de legislar, de crear un corpus jurídic que garantira la convivència i deixara clar qui governava a la ciutat, els pobladors i el rei, i en quina proporció.

Quins models podien aplicar els nous conquistadors? Al nord, a les ciutats d'una certa importància, en disposaven de dos: els Furs de Saragossa i les Consuetudines Ilerdenses (els Costums de Lleida). Aquestes legislacions locals donaven certes garanties als ciutadans, co-

sa no gaire comuna a l'època. Els atorgaven una justícia, exercida pels delegats reials, i unes limitacions fiscals.

Més enllà de la mar, hi havia també un model a l'abast dels ciutadans valencians: el de Mallorca. No obstant això, el model mallorquí, aplicat indistintament a la ciutat de Palma i a tota l'illa, no va tenir gaire ressò en la legislació valenciana. En opinió del professor Arcadi Garcia, la conquesta de Mallorca encara estava molt recent i la legislació illenca no s'havia desenvolupat prou per ser un model. Calia prendre formes ja consolidades.

València, una ciutat amb un codi propi.

Va predominar la legislació basada en els Furs de Saragossa. Prompte va ser adoptada per ciutats conquerides en els primers avanços de les tropes del rei Jaume I com Morella o Borriana, i les aldees que en depenien. Hi hagué, però, algunes excepcions com el poble de Cervera, que es va regir pel Costum de Lleida. Les diferències entre els dos costums eren poc notables i en alguns casos mera-

ment nominals, com en l'administració de justícia, que en les lleis de Saragossa era exercida per la figura del justícia i en les de Lleida, pel veguer. Però quan el 1238 va capitular la ciutat de València, la importància de la conquesta va justificar la redacció d'un codi propi, publicat el 1239 i del qual avui només en tenim referències, que seria el primer referent legal pròpiament valencià, posteriorment refós al text dels Furs. La publicació dels Furs és tot un esdeveniment dins el món jurídic medieval a la península perquè, per primera vegada, hi apareix el dret comú romano-canònic en la península. Fins a aquell moment, els costums només recollien legislació "fiscal". En la introducció d'aquests elements de dret romà, va ser decisiva l'aportació de Pere Albert, canonge de Barcelona,

La configuració jurídica d'un regne

Càlig (1234)

Cervera (1235)

Sant Mateu (1237)

S'apliquen les Consuetudines Ilerdenses

Borriana (1233)

Morella (1232)

Aplicació del Fur de Saragossa

Mallorca

1247 Edició de moneda

València

1245 Apareixen els jurats

1239 Apareix el justícia ciutadà

1247 Impressió de moneda

1261 Es publiquen els Furs

1283 Privilegium Magnum a les Corts

R. PUCHADES

i considerat, en paraules d'Arcadi Garcia, "el millor jurista de la cort de Jaume I". Albert, sens dubte, havia viatjat fins a Bolonya, únic lloc d'Europa on en aquells temps, s'estudiava l'anomenat dret comú.

Amb els Furs, comença a València una activitat legislativa cada vegada més autònoma del poder reial que prompte serà imitada a la resta dels dominis de la corona catalano-aragonesa. Una de les peces decisives per aconseguir aquesta autonomia seria la formació de "jurats" de notables de la ciutat, que substituïen la figura del justícia o el veguer, directament anomenat pel poder reial. En un principi, aquests jurats, anomenats *propihomines* i escollits entre les famílies més importants i poderoses de la ciutat no tenien una activitat permanent i es reunien únicament en ocasions especials. Més tard, aquestes reunions ocasionals es van fer permanents. El rei Jaume I va permetre els *propihomines* que anomenaren a València quatre jurats. A Lleida van sorgir els *quatre pares* i el model, imitat a Barcelona, va ser l'origen dels *paers*, que posteriorment donarien pas al Consell de Cent.

Les particularitats de la jurisdicció valenciana. A poc a poc, els ju-

rats de la ciutat de València es feren més independents del poder reial i es renovaven cada any sense que el monarca hi intervinguera. La ciutat també va aconseguir el dret d'emetre moneda pròpia, que va circular, amb complet valor, entre el Regne de València i el de Mallorca. Després d'uns anys que podríem considerar "de prova" el dret de la ciutat tractà de territorialitzar-se a tot el regne. Era l'any 1261. En aquest intent d'"expansió" van sorgir diversos conflictes. Així, el 1270, Morella es va incorporar al dret dels Furs, però només de manera formal perquè el regne d'Aragó, al qual pertanyia formalment la vila dels Ports va protestar i no va ser fins el 1279 que la "unificació jurisdiccional" de Morella i les aldees que en depenien va ser real. En altres viles, com Borriana, de la qual depenia Vila-real, també es donaren conflictes pareguts, ja que, com que es regia pels Furs de Saragossa, que havien quedat absorbits pels d'Aragó, hagueren d'abandonar-los per incorporar-se plenament a la nova estructura. El rei Jaume I va ratificar aquest canvi en les Corts celebrades el 1260. Amb aquestes incorporacions i les que s'aprovaren en corts successives s'anava conformant jurídicament un territori, el Regne de València, i es creaven les bases d'una estructura que

no seria destruïda fins molts anys després.

L'equilibri de poders, la clau de la continuïtat. Per compensar la pèrdua del poder reial, el monarca mantenia el justícia, que actuava en casos molt específics i nomenava "delegats" que servien per cobrar els impostos. Ni el rei, ni les Corts no podien decidir, per separat, el model a què les ciutats preferien acollir-se. Aquest equilibri donà a les urbs del nou regne molta vitalitat i independència, i això les va fer actives i dinàmiques. Amb aquest procés va quedar determinat un territori. Encara hi havia algunes excepcions, determinades ciutats petites que continuaven acollint-se als drets especials de les ciutats de Saragossa o Lleida i fins i tot llogarets rurals que mantenien els costums legals dels àrabs. Poc variaria la configuració jurisdiccional del Regne fins l'any 1707, quan el Decret de Nova Planta, dictat pel rei borbó Felip V després d'haver cremat la ciutat de Xàtiva, anul·là per sempre aquest sistema legal propi que estudiosos com Arcadi Garcia tracten de mantenir viu en la investigació, i que es constitueix en un element bàsic de la identitat valenciana i la seua implicació amb la resta de territoris dels Països Catalans. **Jordi Sebastià**